

KADI İBNİ SERRAÇ VE SARI SALTUK

Veli Saltuk / Araştırmacı-Yazar

Isparta Üniversitesi öğretim üyelerinden Necdet Gürkan, Mehmet Necmettin Bardakçı ve Mehmet Saffet Sarıkaya'ın çevirdikleri Rıfai Tarikatı öncülerinden Kadı Muhammet bin Ali bin es Serraç'ın yazdığı; Tuffahu'l-Ervah ve Miftahu'l-İrbah (Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı) adlı kitabı elime yeni geçti.

Kadı es Serraç, kitabını 1315 yılında yazmış. Ebul Hayır Rum'un yazdığı **Saltukname** ise 1480'lerde yazılmış. Bu da gösteriyor ki Kadı es-Serraç'ın eseri, Sarı Saltuk hakkında yazılan en eski eserdir.

Kadı es Serraç, Kadı es Serraç, Urfa/Suruç'ta, Adıyaman / Besni ve Kâhta ilçelerinde 1200'lerin ikinci yarısında kadılık yapmış, Dımeşk'lı (Şam) bir **Rıfai** Şeyhidir. Bugüne kadar yazılmayan ve hiçbir kaynakta iddia edilmeyen bazı yeni bilgiler vermektedir. Örneğin Sarı Saltuk'un gençlik yıllarında Suriye'de, Dımeşk (Şam) da bulunduğunu söylüyor. Bu iddia bugüne kadar başkaca hiçbir kaynakta bulunmamaktadır ve tarihçiler de bu iddiada bulunmamışlardır. Kadı es Serraç, Sarı Saltuk için: **“et Türki”** nisbesini kullanıyor.

“Saltuk, sarışın orta boylu idi. Çoğu kere göğe bakardı. Kardeşimiz Şeyh Allame Takuyyuddin Ebul Ahmet bin Abdulhalim bin Abdusselam bin Teymiye el Harrani ed Dımeşki el Hambeli'ye yaşça ve ilmi hizmet bakımından görünüşte en çok benzeyen kişi idi. Sarışınlığı hariç ondan farklı değildi. Bize göre batımen de ondan farklı idi. Çünkü onun bütün muhalefeti kendisi hakkında takdir edilen ve kendisinin başına gelen bütün mahrumiyetleridir. Bizim kanaatimize göre eğer o bu Seyyidlerden olsaydı, büyük liderlik elde eder, mutlulukların tümüne ulaşırdı. Buna ancak zirvenin mahrumiyeti denir. Allah onu başarılı kılsaydı, tevazu yoluna girerdi. Çünkü o, öne geçmek istedi. Baştan sona her şeyi reddetti. Kimseyi saymadı ve tekebbüre (Kibir gösterme, kibirlenme, kendini başkasına karşı üstün görme) **meyletti, alay edenden sihirbaza kadar kim varsa Allah'tan bizi onların yoluna koymamasını ve o kişilerin niyeti, eylemi ve keşmekeşliklerinden bizi uzak tutmasını dileriz. İnsanın kendini küçük, bütün dünyayı büyük görmesi ne güzeldir. Birçok yolu olan fazilet budur. Bu yolların en önemlisi büyük küçük her şeyi içine alan bir kitaptır. Bizim dediğimize güven. Allah ve Resülü seninle olur.**

Gençlik yıllarında kendisine Dımeşk'ta çok nasihat ettik. Kendisine kuzey ülkelerinde iken sayısız mektup gönderdik. Allah için aramızdaki eski dostluğun hatırına kendisine fayda veren işlerle meşgul olmasını emredip, bunun aksini yasakladık. Ne bunu kesbederek (Kazanmak, elde etmek) **açıkça ortaya koydu, ne de temelde inkâr etti. Allah'ın kendisi için takdir ettiğini beğenmedi. Onun yanında değerimiz olmasa da biz ona değerini verdik.**" diyerek onu çok yakından tanıdığını belirtmekle birlikte, onun Rıfai tarikatına girmediğini, ayrı bir yol izlediğini de belirtmektedir (Es Serrac, Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı, Kitap Yayınları, s. 324-325).

İbnus Serrac, Sarı Saltuk'un kuzeyde bulunduğu bölgeyi de şöyle anlatmaktadır; İbnus Serrac, Sarı Saltuk'un kuzeyde bulunduğu bölgeyi de şöyle anlatmaktadır:

"Şeyh Saltuk, Kıpçakça "Saçi" (Bugünkü Romanya/İsakça kenti) **denen, küçük surları olan bir kentte oturuyordu. Bu Kelimenin Arapça karşılığı; "pamuk dokunan yer" dir. Şehirde yaklaşık üç yüz dükkân vardı. Kayaların dibinde çıkan bir pınarı vardı.** Dervişler Şeyhten bunu ortaya çıkarmasını istediler. Şeyh eliyle kayaya vurdu o anda su fişkırdı. Bu kent, Akçakerman'ın batısında bir şehirdir. Halk batıldır. Şeyhin türbesi Saçi'ye üç saatlik mesafededir". Anlattığı menkıbelerde onu **Mahmut Hayrani** ile birlikte Rıfai Tarikatı liderinin türbesine (mezarına) gönderiyor.

"Şeyh Saltuk, Evliyanın büyüklerinden, tarikat önderlerinden ve seçkinlerinden olup, pek çok kerametleri, açık burhanları, muazzam halleri, sayısız ve her zaman geçerli güzel menkıbeleri vardır (Kadı es Serrac, bu sözleri ile kendi kendisi ile çelişiyor. Yukarıda onu başka türlü anlatıyor, bu sözleri ile başka anlatıyor).

Biliniz ki; Şeyh Mahmut (Hayrani) Ümmü Abide'ye gitti. Efendimiz Sultanu'l Arifin Seydüs Sıddikin Ahmet bin Ebil Hasan Er Rıfai'nin türbesinin karşısında durdu. Bu bekleyiş kendisine seçkin bir hal açılıncaya, bol nasip ve pak talih gelinceye kadar ikisinin arasında vasıtasız bir şekilde sürdü. Ahmet Er Rifa'inin şerefli refakında vaktin sahibi de vardı. Şurası aşikârdır ki efendimiz Şemşeddin Ahmet El Mustacil zamanın gavıydı (Rıfai Tarikatının Postnişini). **Şeyh Mahmut Hayrani'nin velileğe ulaştığı ve keramet nurlarının yayıldığı zaman, Rıfai şeyhi el Müstacil ona bir adam gönderdi. Adam Şeyhe sordu: "Nasibinden bize ne bıraktın?" Şeyh**

cevaben “dörtte bir” dedi. Şayet böyle demeseydi nasibinin hepsi gidecekti. Şeyh Mahmut, postnişin Şeyh el Müstecil üzerinde olumlu izlenim bıraktı. Sonra Şeyh Saltuk ona yoldaş oldu ve ondan nasibini aldı, zamanın seçkinlerinden oldu. Küffar diyarında büyük yol kat etti. Orada çeşitli gruplar kendisine teslim oldu. Allah onun sayesinde pek çok insana hidayet verdi. Rabbani gücü ortaya çıktı. İlahi ve rabbani burhamı şöhret buldu" (Es Serrac, Ruhların Meyvesi, Kazancın Anahtarı, Kitap Yayınları, s. 324).

Bu anlatım bizim “Sarı Saltuk ve Saltuklular” kitabımızda anlattığımız tarihi bilgi ile örtüşüyor. 1240 Yılındaki “Baba İshak İsyanı” diye bilinen Alevi Türkmen İsyanının Kırşehir/Malya ovasındaki yenilgisinden sonra Sarı Saltuk’un Hacı Bektaş Veli ile birlikte birçok Türkmen beyi ve ulu pirleri yanına alıp Divriği-Kemaliye üzerinden Dersim dağlarına kaçtığını aşağıdaki gibi yazmışım:

“Türkmenler Amasya önlerine geldiklerinde büyük piri ve oğullarını kale burçlarında asılı gördüler. Kaleyi ele geçirip, Armağan Şah’ı ve kale ileri gelenlerini aynı burçlarda astılar. Sonra Selçuklu başkenti Konya üzerine yürüdüler” (Prof. A.Y. Ocak, Babailer, 2000, Dergâh Yayını; Elvan Çelebi, Menakubu’l Kutsiye, 2010, Çeviri: A. Yaşar Ocak; Gordleviski, Anadolu Selçuklu Devleti, 1996, Çeviri: Azer Yaren, Onur Yayınları; Veli Saltık, Türkmen İsyanları, 2009, Kuloğlu Yayınları; Hamza Aksüt, Alevi Erenlerin İlk Savaşı, 2006, Yurt Yayını).

Gıyasettin Keyhüsrev’in yardım talebi üzerine Bizans, 40.000 kişilik bir orduyu Gıyasettin Keyhüsrev’e yardıma göndermişti. 3.000 zırhlı süvariye de Franklar göndermişti.

Türkmenleri Kırşehir Malya ovasında Emir Necmettin komutasında Kürt, Rum, Gürcü Bizans ve Latinlerden oluşan büyük bir ordu karşıladı. Bu ordunun içinde bulunan ve uzak illerden gelen Türkmenler, savaşmak istemiyorlardı.

Bizans-Selçuklu ordusunun ön saflarına Latinlerin 3.000 zırhlı süvarileri yerleştirildi. Türkmenlerin okları Latinlerin zırhlarını delemiyor, kılıçları da kesemiyordu. İlk kez Türkmenleri Latin ordusu durdurmuştu. Bundan cesaret alan Selçuklu ordusu saldırıya geçti. Binlerce kadın, çocuk, yaşlı Türkmen kılıçtan geçirildi. Cesetler aylarca gömülmeyip, kurda kuşa yem edilmişti.

Dönemin saray tarihçisi İbni Bibi: “Sultan, Uc’u korumak için Erzurum tarafına gönderilen askerleri geri çağırıldı. O sırada isyancılar sürüleri ve malları ile gelip Kırşehir-Malya ovasında savaşa hazır beklemekteydiler.

...Ertesi gün isyancılar kılıçlarını çekip onların üzerine saldırdılar. Ön safları tutmuş olan zırhlı Franklar onlara karşı koydular. İsyancılar, kılıçlarının ve oklarının onlara etki etmediğini görünce ümitlerini yitirmiş ve hüsrana uğramış olarak geri döndüler. Bir ara bekleyip yeniden saldırdılar. Bu saldırıda başarılı olamayınca cesaret ve güvenlerini kaybettiler.

Sultan’ın ordusu onları o halde görünce keskin kılıçlarını ve gürzlerini onların beyinlerine ilaç yaptı. İsyancıların kanlarından kan deryası yarattılar. Sağ kalanların etrafını sararak, kadın erkek yaşlarına dahi bakmadılar. İnsafta bulunmadılar. Leşlerini kurtlara, çakallara, akbabalara yem yaptılar” (İ. Bibi, Selçuk Name, 1996, s. 52-53, KB. Yayını).

Sarı Saltuk; Hacı Bektaş Veli, Ağu İçen, Üryan Hızır, Karaca Ahmet, Hasan Gazi, Ahmet Fakih, Mahmut Hayrani, Kara Donlu Can Baba, Seyyit Samut, Seyyit Çoban, Koçu Baba, Gurgur Baba, Er Mustafa... gibi Ali soyu Erenler ve Türkmen dervişler, Divriği-Kemaliye-Çemişkezek üzerinden Dersim (Tunceli) dağlarına kaçtılar.

Or. Prof. Z.V. Togan: “Hacı Bektaş Veli, Kürdistan’da 7 yıl eyleşti. Ona evlatlık olup hizmetine bakan aileden gelenlere “Hünkâriiler” denmektedir” diyor (Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, 1981, Enderun Yayınları).

Şeref Han: “Dersim’e o dönem İranlılar da Selçuklular da “Kürdistan Eyaleti” derlerdi” demektedir (Şeref Han, Şerefname, 2009, s. 189).

Nişabur Dergâhı’nın son piri Pir İlyas’ın üç oğlu ile birlikte Amasya’da asılması üzerine, o soy kurudu gerekçesiyle Dersim’de saklanan Erenler, Hacı Bektaş Veli’yi **Baş Piriğe (Serçeşme)** getirdiler.

Nişabur Dergâhı son Pirlerinden **Seyyit Musa**'nın üç oğlu olmuştı:

1. Oğlu Seyyit Ali'dir ki, **Pir İlyas**'ın babasıdır.

2. Oğlu Seyyit İbrahim Sani'dir ki, **Hacı Bektaş Veli** ve **Seyyit Mentеш**'in babasıdır.

3. Oğlu Haydar Gazidir ki, **Abdal Musa**'nın, **Hacım Sultan**'ın, **Ali Seydi Sultan**'ın ve in ve Kızıldeli Sultan'ın dedesidir.

Öte yanda vezirlerinin elinde oyuncak olan Selçuklu sultanı **II. Gıyasettin Keyhüsrev**, **1243** yılında **Sivas/Kösedâğı** önlerinde Moğollara ağır bir şekilde yenilip, haraca bağlandı.

Prof. Faruk Sümer: “Anadolu Selçuklu ordusu, kendilerinden sayıca daha az olan Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusuna, utanç verici bir şekilde yenildi” diyor (**Sümer, Oğuzlar, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 1999**).

Aksarayı: “Anadolu Selçukluları yıllık olarak Moğollara 200.000 dinar altın, 500 top kumaş, 3.000 kıta altın işlemeli diba, 500 at, 500 katır vergi vereceklerdi” diyor (**Aksarayı, Müsa-Meretü'l Ahbar, Çeviri: Mürsel Öztürk, 2000, s. 62, TTK Yayını**).

II. Gıyasettin Keyhüsrev, 1246 yılında aniden ölünce; geride üç çocuk bırakmıştı. Ölmeden önce yerine küçük oğlu II. Alaattin'i veliht etmişti.

Bu çocuklarından:

II. İzzettin Keykavus 11 yaşında;

IV. Rüknettin Kılıç Arslan, 9 yaşında;

II. Allaatin Keykubat, 7 yaşında idi.

Güçlü vezir **Celalettin Karatay**, üç prensi birlikte tahta oturtmuş, cuma hutbelerini üçü adına okutmuş.

Aksarayı: “Büyük vezir Celalettin Karatay ve Beylerbeyi Yavtaş, iki büyük kardeşin azledilerek, küçük kardeşin tahta oturmasını uygun görmediler. Diğer emirlerle görüş birliğine vararak her üç kardeşi saltanat tahtına oturtular. Her üç kardeş adına sikke basıp, hutbe okuttular” (**Aksarayı, Müsa-Meretü’l Ahbar, Çeviri: Mürsel Öztürk, 2000, s. 28, TTK Yayını**).

Çocuk Şehzadeler, bir süre sonra etrafındaki kötü vezirlerin tahrikleri ile taht kavgalarına girdiler ve ülke zayıfladı. İşte bu sıralarda saklanan Alevi Erenler ve Türkmen beyleri açığa çıkmaya başladılar. **Sarı Saltuk**; iki oğlunu **Hacı Bektaş Veli, Seyyit Samut, Seyyit Doğan Ata, Seyyit Üryan Hızır, Seyyit Koçu Baba, Seyyit Kara Donlu Can Baba, Seyyit Ahmet Faki, Seyyit Güvenç Abdal ve Seyyit Mahmut Hayrani...** gibi lu Erenlerle birlikte İç Anadolu bölgesine gönderdi.

Şerif Hızır’ın bu oğulları bir daha Dersim’e dönmediler. Bu arada Şerif Hızır (Büyük Saltuk) Suluca Karahöyük’e iki kez geldi.

Saltukname: “Sultan Şerif, Fakih Ahmet’in huzuruna vardı. Fakih, Şerif’i görünce ayağa kalkıp izzetler etti. Rum mülkünde bulunan Evliyaları davet edip getirdiler. Zira Ahmet kutup olmuştu. Geldiler oturdular. Hacı Bektaş, bunlara helva pişirdi. Yediler. Şerif’ten velayet istediler. Şerif, mübarek ellerini yere vurdu. Tatlı bir su revan olup aktı. O sudan içtiler şad oldular. Şerif’e dualar ettiler.

Ahmet Şerif'e:

“Server! Siz Mahmud Hayran'ının ve Mevlana Celal'in de yanına gidin dediniz. Onlar bu meclislerde hazır değiller “ **dedi.**

Şerif:

“Niçin gelmediler?” **dedi.**

Ahmet:

“Biri aşıktır, biri hayrandır, onun için akıl meclisinde cem olmaya gelmediler” **dedi.**

“Şerif izin alıp Mevlana'nın yanına gitmek üzere yola çıktı. Geldi birkaç gün Mevlana ile kaldı. Ona da veda edip Seyyit Mahmut Hayran'ın yanına geldi. Mahmut Şerif'i görünce aklı başına geldi. Şerifle söyleşti. Şerif Mahmut'tan tövbe eli alıp dört terekli tacı dört yar için Mahmut'a giydirdi” (Nejat Birdoğan, Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşimi, 1992, s. 51, Alev Yayınları).

Yıllar sonra Sarı Saltuk (Şerif Hızır)'un bir daha Hacı Bektaş Veli'ye gittiğini görüyoruz: “Şerif, Malatıyyavi Sultan'la varıp, Seyyit Gazi Sultan'ın yurtlarını ziyaret etti. Atalarına dua etti. Oradan varıp Zeynel Abidin Ocağını ziyaret etti. Sonra dönüp Kırşehir'e geldi. O kentteki velilerle buluştu. Fakih Ahmet ölmüştü. Onun kabrini ziyaret etti. Hacı Bektaş, Ahi Evren, Seyyit Yusuf Kaşkari, Üryan Baba, Doğan Ata ve nice Erenler gelip Sultan Sarı Saltuk'la söyleştiler” (Prof. Şükrü Haluk Akalın, Saltukname, 2. Cilt. 1988).

Moğolların büyük hanı Mengü Han, Sultan II. İzzettin'i ve diğer iki prensi yanına çağırdı. Üç Selçuklu Şehzadesi, Mengü Han'a gitmeye karar verdiler. II. İzzetin Keykavus, 1253 yılında yola çıkıp Sivas'a vardığında, arkadan yetişen habercilerden Celalettin Karatay'ın ölüm haberini aldı.

İzzetin Keykavus;

“Veziri Celalettin Karatay’ın ölümünden dolayı şimdilik kendisinin gelemediğini, yerine kardeşi Alaattin’i gönderdiğini” bir mektupla Mengü Han’a bildirip Kılıç Arslan’la geri döndü (**İbn Bibi, 1996: II, 140**).

Aksarayı:

“II. Alaaddin Keykubat, Kıpçak iline doğru hareket edince, kardeşi IV. Kılıç Arslan “Alaattin bu seyahatinde Moğol hanları nezdinde başarılı olursa, iktidar elimizden gider” düşüncesiyle, onu kendi adamı Muslih Hadim eliyle zehirleterek öldürttü” demektedir (**Aksarayı, Müsa-Meretü’l Ahbar, Çeviri: Mürsel Öztürk, 2000, s. 39, TTK Yayını**).

Şerif Hızır’ın (Büyük Sarı Saltuk) iki oğlu Büyük Pire refakat ederek İčanadolu’ya gelmişlerdi. Bu oğullarından Seyyit İbrahim (Kaynaklar ona Sarı Saltuk demektedir), Aksaray tarafında bulunan Taptuk Emre’nin dergâhına gidip orada okumuş, Yunus Emre’nin de Mürşidi olmuştu.

Prof. Togan:

“Sarı Saltuk, 1253 yılında Anadolu Selçuklu şehzadesi II. Alaattin Key-kubat’la birlikte Azarbaycan ve Derbent yoluyla aşağı Volga’daki Moğollar’ın Batı Ordası’na, oradan da Karakurum’a kadar gitmiş, sonra dönüp gelerek Kırım tarafında ve Dobruca’da irşadla meşgul olup, gaza ile geçinmiştir” demektedir (**Prof. Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, 1981, s. 234**).

Togan İki Saltuk’u aynı Saltuk sanıyor.

1253 Yılında Moğolistan'a giden II. Alaattin Keykubat'ın kafilesinde Sarı Saltuk'un oğlu **Seyyit İbrahim Saltuk** vardı. Seyyit İbrahim Saltuk, dönüşte Kırım'a gitmedi. Kırım'a giden aşağıda anlatacağımız kardeşi **Seyyit İsmail Saltuk**'tur. İbrahim Saltuk, yine Konya-Aksaray yöresinde kaldı. 1200'lerin sonlarına doğru **Bor**'da vefat etti. Bor'daki **Sarı Saltuk** Türbesi ona aittir.

1254-1259 Yılları arasında ülke iki kardeş tarafından yönetildi. Bu iki kardeş birkaç kez savaştılar.

Moğolların büyük hanı **Mengü Kaan**, Küçük kardeşi **Hülagu**'yu batı vilâyetlerini yönetmekle görevlendirdi (**İşiltan, 1992, III. cilt, s. 212**).

Hülagu, 280.000 kişilik bir taraftar gurubu ile **1253** tarihinde Karakurum'dan hareket edip, **1256** yılında İran'a geldi. Bu büyük taraftar kitlesini İran'ın en verimli yaylak ve kışlaklarına (**Gilan, Azarbaycan, Mugan Çayırları**) yerleştirdi. Daha önce bu bölgelere yerleşmiş olan **Baycu Noyan**'ın aşiret veya oymakları, Anadolu'ya gelerek, **Tokat/Artova, Ankara Esenboğa-Polathı, Aksaray** bölgelerine yerleştiler. Bu bölgelerdeki göçebe Türkmenler direnç gösterdiler. II. İzzettin Keykavus'u Türkmenlerin bu direnci savaşa soktu.

Aksarayı:

“Baycu Noyan, Sultan İzzettin Keykavus'tan “yaylak ve kışlak” istemiş, ancak talebi karşılanmadığı gibi, Veziri Kadı İzzettin'in etkisinde kalarak savaşa karar vermiş” diyor (**Aksarayı, Müsa-Meretü'l Ahbar, Çeviri: Mürsel Öztürk, 2000, s. 31-32, TTK Yayını**).

Faruk Sümer:

“Türkmenler gibi Moğollar da göçebe oldukları için, çatışma kaçınılmaz idi. Selçuklu ordusunun çoğunluğu göçebe Türkmenlerden oluşuyordu. Bu savaşı göçebeler arasında otlak paylaşımına bağlı bir savaş olarak değerlendirmek gerekir” diyor (**Sümer, Anadolu'da Moğollar, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Cilt: I, s. 29, 1969**).

Anonim Selçuk-name şöyle diyor:

“Sultan Hanı Savaşında, IV. Kılıç Arslan Moğollar'ın yanında yer alıyordu. II. İzzettin Keykavus kardeşine karşı saltanat mücadelesi verirken Moğollara karşı da bağımsızlık mücadelesi veriyordu” (**Selçukname, Tıpkı basım, 1996; s. 584-585**).

II. İzzeddin Keykavus, 1256 yılında Moğol komutanı Baycu'ya yenik düşünce; İznik İmparatoru **Laskaris**'in ülkesine kaçtı.

Abul-Farac:

“II. İzzeddin Keykavus; Baycu Noyan'ı ve 4. Kılıç Arslan'ı Hülagü Han'a şikâyet etti. Bunu duyan Hülagü II. İzzettin Keykavus'a bir ferman göndererek memleketin iki kardeş arasında taksim edileceğini bildirdi. II. İzzettin, Hülagü'dan aldığı bu ferman üzerine Konya'ya gelip saltanat tahtına oturdu” (**Abul-Farac, Cilt: II, s. 563**).

Osman Turan:

“Ülke iki parçaya ayrıldı. Kızılırmak nehrinin batı kısmı II. İzzettin Keykavus'a verilirken, Kızılırmak nehrinin doğu kısmı, IV. Kılıç Arslan'a verildi”. (**Prof. Osman Turan, Selçuklar Zamanında Türkiye, 2004, s. 490-491**).

İşte bir ara Seyyit Mahmut Hayrani'nin yanında kalan, onun okulunda okuyan **Şerif Hızır**'ın (Büyük Sarı Saltuk) oğlu **İsmail Saltuk, 1250-1255** yılları arasında **Mahmut Hayrani** ile birlikte Suriye'ye, Dımeşk (Şam)'a gittiği, Kadı es Serrac'ın anlatımından anlaşılıyor.

Kaynakların Sarı Saltuk diye bahsettiği **Şerif Hızır**'ın oğlu **Seyyit İsmail Saltuk, II.İzzettin** ile **IV. Kılıç Arslan** arasında yapılan taht savaşlarında birçok Türkmen beyi gibi **II. İzzettin Keykavus**'un saflarında yer aldı. II. İzzettin 1256 yılında yenik düşüp **İznik İmparatoru Teodor Laskaris**'in ülkesine kaçınca; onun komutanlarından biri olan İsmail Saltuk'da Bolu tarafına çekildi.

Halen Balıkesir Üniversitesi Tarih bölümü hocalarından **Prof. Kenan Ziya Taş**'ın çevirisi ile vakıf belgeleri şöyledir:

“Bu defterlerden en eskisi 1519 tarihli tahrire ait **İBK MCO 15** ile **BOA TD 51** kodlu defterler;

Diğeri 1520'lerde hazırlandığı anlaşılan **BOA TD 438** kodlu Anadolu Eyaleti Muhasebe Defteri; son defterimiz de 1566-68 tarihli son tahrire ait **KK TD 547** kodlu defterlerdir.

İBK MC 15 v 101a-b

Zemin:

Kızılbel'de Saltuk Şeyh vakfidir. Sultan Keykavus'dan. Kadîmî mülk-i ıssı kızı (?) Süleyman Paşa'dan. On beş mudluk yerdir. Eski defter sûreti bu. Şimdiki halde girü mezkûr Saltuk Şeyh zâviye ve kârbânsarây hizmet için mutasarrıfdir. Pâdişâh nişânıyla zâviye ve kârbânsarây hizmetini eder. Eski defterler sûreti bu. Hâliyyen pâdişâhımız – azze nasruhu- beratıyla mezkûr Mehmed Fakı mutasarrıfdir. Eski defterlerde mukarrer. Sekiz mudluk yerdir (be-mudd-ı Kostantiniyye).

Elinde merhûm Keykâvus ve kızı Süleyman Paşa'dan ve Umur Paşa'dan ve Kılıç Arslan'da ve merhûm Hüdâvendigâr nişânları dahi var. Ammâ zâviye işlemez harâb. Eski defterler sûreti bu. Ba'dehu vakf-ı mezkûru Mehmed Fakı merhûm Sultan Bâyezîd Hân berâtıyla tasarruf edüb zâviyede âyende ve revendeye hizmet edermiş. Pîr-i mutasarrıf ölüb zâviye harâba mütveccih olub Yedidivân kâdısı –azze fazluhu mezkûr Pîr-i mutasarrıfın neslinden Seydi Fakı'ya ve Tahir ân kimesnelere verilmiş ki zikrolan on beş muddluk vakıf yeri müşterek vakfiyyet üzere mutasarrıf olub zâviyede âyende ve revendeye hidemet edeler deyu merhûm Sultân Bâyezîd Hân berâtı var.

Sonra mezkûr Seydi Fakı fevt olub hissesi Yedidivân kâdısı- azze fazluhu- oğlu İne Begi'ye sadaka olunmuş elinde merhûm Sultan Bâyezîd Hân berâtı var. Hâliyyen vakf-ı mez-kûra alaseb'ilü'l-ıştirâk Tâhir ve İne Begi mutasarrıflardır. Ellerinde pâdişâhımız –azzellahu amsarahu- hazretlerinin berât-ı hümayûnu var. Görülüb deftere kaydolundu. HASIL 216,5.

IBK MC 15 v 100

Zemin:

Tefen Divanında Mahmud Şeyh dutadurduğu çiftlik kadîm mülk-i ıssı Kır (!) Beg'e vakf etmiş merhûm Bâyezîd hüdâvendigâr mukarrer ve müsellemler dutup hükm-i hü-mâyûn erzânî kılmış mezkûr Mahmud Şeyh **oğlu** Saltuk Şeyh **muta-sarrıfıdır. Eski defter sûreti bu.**

Şimdiki hâlde Mezkûr Saltuk Şeyh **oğlu** İne Begi'nin **oğlu** Derviş Hüseyin **mutasarrıf olup âyende ve revendeye zâviyesinde hizmet eder eski defterler sûreti bu. Hâliyyen Veli Fakı mutasarrıfıdır. Elinde Pâdişâhımız nişânı görülüb deftere sebt olundu. Âyendeye ve revendeye hizmet eder. Hâliyyen pâdişâhımız – azze nasruhu- berâtıyla mezkûr Veli Fakı mutasarrıf. Zâviye yok bundan gayrı elinde üç vakıf dahi var imiş. Eski defterlerde mukarrer. Altı muddluk yer imiş (be-mudd-ı Burusa)... vakf-ı mezkûru Ömer Fakı nâm kimesne tasarruf edermiş. Mütevelli ciheti olduğu sebebden Yedidivân kâdısı arzıyla Hişâm Fakı nâm kimesneye verilmiş ki zâviye-i mez-bûreye şeyh olub hidmet hizmet-i lâzimesin edâ ettikten sonra cihet-i meşihât bundan evvel her neye mutasarrıf ola geldi ise bu dahi anâ mutasarrıf**

ola deyu elinde pâdişahımız hazretle-rinin berât-ı hümâyûnu var. Görülüb deftere kaydolundu.

TKGM TDEVKAF 547 s.152

Karye-i Kızılbél'de Şeyh vakfıdır. Sultan Key-kâvus'dan kadîmî ıssı kızı Süleyman Paşa'dan on beş muddluk yerdir deyu mukayyed der defter-i atık hâliyyen Şaban Fakîh **mutasarrıf bâ-berât-ı hümâyûn**. Pir Veli **veled-i İne Begi bennak**, Hişam **birader-i bennak**, İhsan **veled-i Mustafa bennak**, Hasan **veled-i İne Begi bennak Yekûn hane 4, Hasıl 216**.

Yenice tevâbi'inde Saltuk Divânı'nda, Âşiyân-ı Dikili Kaya t'abi'-i Yenice, Âşiyân-ı Degirmen Kaya t'abi'-i Yenice.

IBK MC 15 v 118a

Zemin:

Karaköy'de İlyas ve Saltuk yeri vakıfıdır. Durak Faki'ya kadîmleri **Çakır-oğlanlarından ve Sultanımız dahî müselleme dutub nişân vermiş beş mudluk yerdir. Şimdi yeri yine Durak tasarruf eder. Eski defter sûreti bu.**

Şimdi Murâd Hân berâtiyle mezkûrlar mutasarrıf. Eski defterler sûreti bu. Hâliyyen Mevlânâ Muslihiddin'e ve Ab-dülvehhâb'a **sadaka olunmuş. Ellerinde Sultânımız nişân görölüb deftere sebt olundu. Eski defterler sûreti bu.**

Haliyyen Pâdişahımız –azze nasrahu- berâtiyle mezkûr Mevlânâ Abdülvehhâb ve Abdülfettaâh ve Mevlânâ Yusûf **mu-tasarrıflar. Ellerinde Sultân Murâd Hân ve Sultân Mehem-med Hân –tâbe serâhu- mektûbları ve şer'î vakfiyeleri dahî var. Eski**

defterlerde mukarrer. Ammâ Mevlânân Halîmî Defteri'nde mensûh olub timâra verilmiş imiş. Eski defterler sûreti bu. Ba'dehu vakf-ı mezkûru neçe kimesneler tasarruf etdikden sonra hâliyyen Pâdişâhımız -azze nasrahu-berâtiyle Fethullah ve Ahmed ve Ebulleys ve Ferruşşâd ve Mukâmşâh ve Alemşâh ve Abdurrahman nâm kimesneler mutasarrıflardır. Berât-ı şerîf görölüb deftere kaydolundu.

IBK MC 15 v 55b

Zemin:

Divânı'ında Tura Şeyh Çiftliği merhûm Süley-man Paşa ve Bâyezîd-i Hüdâvendigâr vakf-ı evlâd etmiş. Vakıfnâmeleri zâyi olmuş deyu Mevlânâ Mudurnu kâdısı Hacı Fakı'nın mektûbun görüb deftere mastûr oldu. Şimdiki halde Tura Şeyh neslinden Saltık Şeyh oğlu Müstecâb Fakı mutasarrıfıdır. Eski defter sûreti bu. Hâliyyen Hafsa bint-i Müstecâb mutasarrıf edir bâ berât. Eski defterler sûreti bu. Hâliyyen Mezkûr Hafsa Hatun ve Paşa Hatun bint-i Müstecâb mutasarrıfelerdir bâ berât.

Dede Beg'de mukarrer.... Mezbûre Hafsa nâtvâne ve mütefâ'ire olub kudreti olmaduğu sebebden kendü rızâsiya Mengen kadısı arzı üzerine hissesi oğlu Ebu Bekir'e sadaka olunmuş vakf- evlâdlık üzere elinde merhûm Sultân Bâyezîd Hân berâtiyle Pâdişâhımız hazretlerinin berât-ı cedîdi var.

Mezkûre Paşa Hâtun dahi fevt olub hissesi kâdî-i mez-bûr arzıyla oğulları Muzaffer, Fakih ve Hacı İlyas'a sadaka olumuş ellerinde Sultân Bâyezîd Hân berâtiyle Pâdişâhımızın berâtı var. Cümleten ahkâm-ı şerîfe görölüb deftere sebt olundu.

TD 538 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri II, Ankara 1994, s. 507

Zemin:

Karaköy'de İlyas ve Saltuk yeri beş muddluk yerdir vakf-ı 'âmmdır. Hâsıl 211.”

(Prof. Dr. Kenan Ziya Taş: Yeni Belgeler Işığında Sarı Saltuk'un Zonguldak'taki (Gökçebey-Perşembe) İzleri (16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre)

1259 Yılında Kılıç Arslan'ın veziri Muinettin Pervane, 2.İzzettin Keykavus'un isyan hazırlıkları yaptığı yalanını Hülügü'ye bildirince, Hülügü komutan Alıncak Noyan'ı büyük bir ordu ile Konya üzerine gönderdi.

Prof. Osman Turan:

“İzzettin Keykavus'un veziri Sahip Ata Fahrettin Ali, İzzettin Keykavus'un Moğollar nezdinde hiçbir saygınlığı ve şansı kalmadığı için, gizlice Rüknettin Kılıç Arslan ve Muhittin Pervane ile anlaşarak, İzzettin'i devirip, sultanlığı tekleştirmek istiyordu” diyor (**Turan, 2004, s. 295**).

1259 Yılında II. İzzettin'in komutanları Ali Bahadır, Uğurlu ve Emir Yavtaş, Aksaray önlerinde Moğol komutan Alıncak Noyan'a yenildiler. II. İzzettin Keykavus, Komutanları ve önemli bir taraftar grubu ile Bizanslı dayılarına sığındı.

Tam bu sıralarda Rum Pontuslular, fırsattan istifade ederek 1259 yılında Haynub (Sinop) ve Hercene (Amasya) yöresini ele geçirdiler. Tam bu sıralarda Rum Pontuslular, fırsattan istifade ederek 1259 yılında Haynub (Sinop) ve Hercene (Amasya) yöresini ele geçirdiler. Hacı Bektaş Veli, Mahmut Hayrani, Ahmet Faki, Doğan Ata, Üryan Hızır... gibi ulu Erenler, Sinop ve çevresini kurtarmak üzere gönüllü bir gibi ulu Erenler, Sinop ve çevresini kurtarmak üzere gönüllü bir “Gazi Erenler Ordusu” oluşturdular. Sarı Saltuk'un oğlu oluşturdular. Sarı Saltuk'un oğlu Seyyit İsmail Sal-tuk' u bu ordunun başına getirdiler.

Saltukname:

“Hacı Bektaş Veli, Doğan Ata, Mahmut Hayrani ve Sarı Saltuk, birlikte bir toplantı yaparlar. Seyyit Mahmut Hayrani ona, “Çar yar” adına kisvet giydi-rir ve kılıç kuşandırır:

“Var yürü gazada ol, sana fatih andandır” **diyerek Sarı Saltuk’u Hercene (Amasya) taraflarına gazaya gönderir” (Akahn, 1988, KBY).**

Seyyit İsmail Saltuk gönüllü Gazi Erenleri ve Musahibi Güvenç Abdalla birlikte Sinop ve Amasya yöresine geldi. O sıralarda bu bölgede yoğunlukla Çepni Türkmenleri yaşamaktaydı. Çepnilerin Boy Beyi **Tayboğa** ile birlikte Rum Pontusluları geri püskürttüler.

IV. Kılıç Arslan’ın veziri Muhittin Pervane, Kılıç Arslan’ı dolduruşa getirerek, Sarısaltuk’u ve Alperenleri oradan sürdürüp oğlunu oraya vali olarak atadı.

Saltukname:

“Vezir Affan lain, Seyyitten şikayette bulundu. Affan münafiğının eline fırsat geçince sultana:

“Bu Şerif sizin mülke ortaktır. Babanıza da her zaman böyle hükmederdi”**diye kıskırtınca sultan gazaba gelip, emretti bir ferman yazdılar.**

“Ya Şerif! Mülkümü terk et, durma git” dedi (**Demir, 2013, s. 296**).

Selçuklular bu dönemde henüz batıda denize ulaşamamışlardı. Güneyde Alanya, kuzeyde Sinop, Selçukluların denize açılan kapılarıydı. Bu iki liman arasında işleyen kervanlar, Sinop’a büyük gelir getiriyordu. Vezir Muhittin Pervane de oğlunu Sinop’a vali olarak atayıp, bu gelirin üstüne konmak istiyordu. Çeşitli yalan ve iftiralarla Selçuklu sultanı IV. Kılıç Arslan’ı kandırarak, elinden bir ferman alıp, Seyyit İsmail Saltuk ve Gazi Erenlerini oradan sürüp, oğlunu Sinop’a vali olarak atadı.

Seyyit İsmail Saltuk, Selçuklu Sultanı IV. Kılıç Arslan’dan böyle bir ferman alınca, Bizans’tan yer istedi. Bu sıralarda Batı Karadeniz üzerinden Trakya’ya dek Peçenek saldırıları oluyordu. Peçenekler Bizans topraklarına girip talan ediyor, geri çekiliyorlardı. Bu saldırılar-dan

bıkan Bizanslılar, Sarı Saltuk'un götürdüğü **12 bin çadır Türkmeni**, Varna ile Tuna' nın denize döküldüğü "**Deliorman**" bölgesine yerleştirerek bir çeşit tampon bölge oluşturdular. Bizans'a sığınan İzzettin'in adamları da o bölgeye yerleştiler.

Dr. Maria Betça:

"Taht kavgası nedeniyle biri birlerine düşen II. Gıyasettin Keyhüsrev'in çocuk-larından biri, Bizans İmparatoru Michael'den kendisi ve de çevresi için yer istemiş, imparator da Dobruca bölgesini onlara vermiştir. Birçok Türk ailesi, Sultan İzzettin'in akrabası olan Sarı Saltuk Dede komutasında İznik'ten Üsküdar'a, oradan da 1263 yılında Dobruca'ya vardılar" demektedir (Maria Betça, Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalar Kurultayı, 1998, Ervak Yayını).

(Sultan İzzetin ile Sarı Saltuk'un kan bağı, akrabalığı yoktur. Doktor Maria Betça burada yanılıyor. Veli Saltık.)

Yine bu sıralarda Bizans'a sığınan İzzettin, haksız bir ihbar üzerine tutuklanıp **Aynos (Enez)** kalesinde zindana atıldı.

İbni Bibi:

"II. İzzeddin Keykavus, komutanı Ali Bahadır ve dayısı Kir Kedid, şarap içer-lerken kendilerinden geçerler ve imparatoru saf dışı bırakıp II. İzzeddin Keykavus'u hükümdar yapma planları kurarlar. Bu planı duyan imparator, II. İzzeddin Keykavus ve yanındakileri tutuklayıp Aynos zindanına attı" (İbn-i Bibi, 1996, s. 639).

Prof. Osman Turan

"II. İzzeddin Keykavus, misafir olduğu Bizans'ta imparatoru devirip yerine geçme planı yapacak kadar dengesiz değildi. Dönemin Selçuklu tarihçileri, Moğol etkisinde kaldıklarından

dolayı gerçek nedeni yazmaktan çekinmişler” diyor (**Prof. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 2004, s. 499**).

İzzettin’in halası **Altınordu** Sultanı **Berke Han’la** evliydi (Togan, 1981, s. 266). Yeğenin zindandan kurtarılması için eşine ısrar edince; Berke Han, **1263** yılında **Şehzade Nogay’ı**, bir ordu ile Trakya’da Aynos kalesinde tutsak bulunan II. İzzettin Keykavus’u kurtarmaya gönderdi. **Seyyit İsmail Saltuk’da**, Gazi Erenleri ile birlikte komutan Nogay’ın ordusuna katıldı. II. İzzettin Keykavus’u kurtarıp, büyük ganimetlerle Kırım’a döndüler. Bu ganimetlerle Kırım’da birçok tekke ve zaviye açtılar. Nogay’ın ordusunun çoğu, bu Gazi Erenlerin sayesinde Müslüman oldu.

Prof. Z.V. Togan:

“Horasan, Azarbaycan ve Anadolu’dan Kırım Altın Ordu Devleti hanı Berke Han ve Şehzade Nogay’ın ülkesine “Gazi Erenler” gittiler. Erdebil Dergâhı Piri Seyyit Safaaddin, kendi müritleri (Talipleri) ile birlikte Kıpçak ve Kırım’a gidip, “İrşat”ta bulundu. Anadolu’dan Sarı Saltuk da 1263 yılında 12.000 çadır Türkmen ailesiyle (Bunların çoğu Karadeniz bölgesindeki Çepnilerdi.) gidip Kırım’a yerleşti ve Müslü-manlığın yayılması için çalıştı. Aynı yılda (1263), Berke ile Nogay’ın ordusu, Hülagü Han’ın ordusunu Kafkasya’daki Terek ırmağı üzerinde bu Gazi Erenlerin sayesinde mağlup ettiler” (**Prof. Z.V Togan, Umumi Türk Tarihi, 1981, s. 268**).

1281 Yılında **Seyyit İsmail Saltuk, Nogay Han** ile birlikte Kırım’dan **Dobruca’** ya geçip, Tuna boylarını zapt etti. Seyyit İsmail Saltuk, Dobruca bölgesine yerleşti.

Dobruca bölgesi, Tuna’nın Karadeniz’e döküldüğü Romanya ile Bulgaristan arasındaki verimli topraklara sahip bir bölge idi. Burada Babadağ kentine yerleşti.

Seyyit İsmail Saltuk, Arap tarihçi **El Birzali’ye** göre **1293** yılında **Babadağ’** da vefat etti (El Birzali, 2591). **Kadı Es Serac’a** göre ölüm tarihi **1297’** dir.

Nejdet Gürkan:

“Rıfai Tarikatına mensup Kadı İbnü Serrâc’ın miladi 1315’de yazılan bu kitabı dönemin sufileri hakkında ilk elden bilgiler veriyor. Bu sufiler arasında 15. yüzyılda menakıbı yazılan Sarı Saltuk’un gerçekten yaşadığını ifade eden tarihi bilgiler dikkat çekicidir. Müellif, bizzat gördüğü Sarı Saltuk ve halifeleri Behramşah Haydarî, Barak Baba ve Baba Maristânî **hakkında kendi gözlemlerini aktarıyor. Eser, şimdilik Sarı Saltuk hakkında bilgi veren en eski kaynak konumunda olmasından dolayı Türkiye Aleviliği tarihi içinde önemli bir yere sahiptir**” (İbnü’s-Serrâc, Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbah (Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı), çeviri: Nejdet Gürkan, Mehmet Necmettin Bardakçı ve Mehmet Saffet Sarıkaya, Kitap Yayınları, 2015).

1299 Yılında Dobruca Bölgesi Tatarlar’ın eline geçti. Türklerle Tatarlar arasında kanlı savaşlar oldu. İsmail Saltuk’un Dobruca’ya götürdüğü Çepniler’in bir bölümü, **Moldovya**’ya geçtiler. Zamanla asimile olup Hıristiyanlaştılar. Bunlar ’ya geçtiler. Zamanla asimile olup Hıristiyanlaştılar. Bunlar “Gagavuz Türkleri” dir.

1299 Yılında **Tatar Toktagun Han, Altın Orda hanı Nogay**’ı ortadan kaldırıncı. Balkanlar’daki Müslüman egemenliği son buldu. İsakça ve çevresi Toktagun’un gayri Müslüm olan oğlunun eline geçti. Saltukname’nin anlattığı gibi ortadan kaldırıncı. Balkanlar’daki Müslüman egemenliği son buldu. İsakça ve çevresi Toktagun’un gayri Müslüm olan oğlunun eline geçti. Saltukname’nin anlattığı gibi “Küffar galebe çaldı.” Bölgedeki Türkler’in çoğu Bzans’a iltica ettiler. Bir bölüm Gazi Eren, **Seyyit Halil Ece Saltuk**’un öncülüğünde Çanakkale Boğazı’ndan Anadolu’ya, **Karasi Beyliği**’ne geçtiler. Daha sonra Osmanlı’ ya katıldılar.

Halil Ece Saltuk’la Anadolu’ya **370 Gazi Eren** ailesi gelmişti.

Nogay’ın eşi **Çiçekli Hatun** ile oğlu **Türi** de bu Gazi Erenlerle birlikte Anadolu’ya geldiler. Çiçekli Hatun, daha sonra **Halil Ece Saltuk’un Gazi Ereni Barak Baba** ile birlikte, İlhanlı hanlarından yardım istemeye gitti. İlhanlı imparatoru **Gazan Han**, Toktagun’un ordusuna karşı Batı Anadolu’ya **1302** yılında **30.000** kişilik bir ordu gönderdi. Ancak bu sıralarda **Toktagu Han** öldü. Yerine Müslüman olan **Özbek Han** geçti.

İbn Batuta'nın aktardıklarına göre, Müslüman olan yeni Altın Ordu hanı Özbek Han, Dobruca bölgesindeki Müslümanlar'ın mallarını geri verince, İlhanlılar da Rumeli seferinden vazgeçtiler.

Babarak Baba, Olcaytu Han'ın hizmetine girdi. 1307 Yılında Moğol Han'ı Olcaytu, Barak Baba'yı bir heyetle **Gilan**'a gönderdi. Gilanlı isyancı komutan **Topaç**, Olcaytu'nun taleplerini red ederek, **Barak Baba**'yı öldürdü (1308). Cenazesi, sevenleri tarafından **Kazvin** yakınlarındaki **Sultaniye**'ye getirildi. Mezarı üzerine bir türbe yaptırıldı.

Tarihçi Hafız Ebru:

“Barak Baba, Sarı Saltuk'un müridi idi. Gazan Han zamanında Azarbaycan'a geçmişti. Barak Baba Alevi idi. Hz. Ali'nin özelliklerinin Olcaytu Han'da kendini gösterdiğine inanırdı. Kendisine “Tatar Şeyhi” de denirdi. Çoğalan soyu Timur ve oğullarına da pirlük yaptılar” demektir demektir. (Hafız Ebru; Herat'ta doğdu ve uzun süre burada kaldığı için **Herevi** olarak da tanınır. Timur'un sarayına girdi. Anadolu seferine katıldı. Timur'un ölümü üzerine (1405) oğlu Şahruh'tan da aynı ilgiyi gördü. Şahruh'un Karakoyunlularla yaptığı savaştan sonra Azerbaycan'dan dönerken **Zencan** civarında **Serçem** adı verilen yerde vefat eden (25 Haziran 1430).

Farsça, Türkçe ve Arapça bilen Hafız Ebru; eserlerini sade bir dille yazmış, olayları doğru olarak aktarmış, zaman ve mekân boyutu üzerinde durmuştur.

Hafız Ebru'ya asıl şöhretini kazandıran eser dört bölüme ayrılmıştır: Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar gelen peygamberler ve İslam'dan önce İran'da hüküm süren hanedanlar; Hz. Peygamber'in hayatı ve Abbasiler'in sonuna kadar olan dönemin tarihi; **Saffariler**, **Samaniler**, **Gazneliler**, **Gurlular**, **Selçuklular**, **Harzemşahlar**, **Cengiz Han** ve haleflerinin tarihi. Şahruh'un oğlu **Mirza Baysungur**'a ithaf edildiğinden dolayı “**Zübdetü't-Tevari** Hafız Ebrü Sunguri” adını vermiştir.

Son bölüm, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda İlhanlı Hükümdarı **Ebu Said Bahadır Han**'ın ölümünden (1335) başlayarak **Timur**'un ölümüne (1405) kadar geçen dönemin İran ve Türkistan tarihi, ikinci kısımda (1427) kadar **Şahrüh** döneminin tarihi yer almaktadır).

Kadı Es Serrâç:

“Es Seyyid Behramşah Haydari'ye gelince, onunla 703 hicri (m 1302) şaban ayında Besni'de bir araya geldik. Bir müddet sonra da Dımişk'ta (Şam) görüştük. 704 hicri (1303) de müritleri ile Hicaz'a yöneldi. Hicaz geçidinde vefat etti. Sağlam dini ve aşikâr faziletiyle çok Salih bir kişi idi. Bize Şeyh Saltuk'tan çok kerametler anlattı” (**İbnü's-Serrâç, Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbah (Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı), Çeviri: Nejdet Gürkan, Mehmet Necmettin Bardakçı ve Mehmet Saffet Sarıkaya, Kitap Yayınları, 2015 s. 325).**